

Landskap: Småland. Upptecknat av: Folke NeijHärad: Tveta. Adress: Bankeryd.Socken: Öggestorp, Svenarum, Malmbäck Berättat av: A.V. ThurénUppteckningsår: 1936. Född år 1854 i Svenarum.Uppteckningen rör JAKTENS FOLKLORE.

Upplýsingar om meddelaren.....	sid.	1.
I. Jaktlyckan.....	"	2.
II. Trollkunniga skyttar.....	"	6.
III. Tydor, märken och spådom.....	"	7.
IV. Jakter.....	"	8.

4922

A.V.Thurén, f.d. soldat, född 1854 i Svenarum,
ivrig, men framför allt ovanligt kunnig och erfaren jä-
gare, sedan långt tillbaka bosatt i Öggestorps sn.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
1.

JAKTENS FOLKLORE.I. Jaktlyckan.

"Själv ha' ja' allri' trott på så'ndära skit, men de' påsto' di allt, att de' va' di söm hade tröllat se te jaktlöcka'.

Öm di tok (nattvards-)obelaten å hade den i den lella låda' i bössekölven, så s'ulle di få tur te å skjuta. De' va' en fanjonkare Gegerfelt härute i Botärp. (Här va' värja'/vargar/ på den ti'en). När di hade skötet en värj, så velle han (fanjunkaren) ha jattat (hjärtat). Di trodde, att han kunne göra nö'et me' de'. De' va' en styve' jägare, så han sto' för, när di s'ulle ha värjaskall, satte ut garn å ställde ut sköttera.

Dra' te se viltet sa' di, att de' va' di söm kunne, men de' fanns ingen i mi' närhet på den ti'en, söm kunne de'".

Av ersättningsnamn känner Thurén till: Nalle,

Gråben, Mickel, Jösse. Men meningen med dessa namn har han inte klart för sig.

Att olika bössor ha olika förmåga att döda, anser meddelaren. "Öm de' va' e' bössa, söm di hade skötet e' människa me', så va' de' fö'delakti't, för så'na bösser, di dödade."

Beträffande bössor, som kunna säga till, berättar Thurén: "De' va' en gubbe, söm hade e' så'n bössa. Han hade henne hängan'e på en spik å ga' allti' akt på 'na. Di da'a' (dagar), då de' s'ulle bli tur, så började bössa röra se, rätt söm de' va'.

Här va' gamla bössesme'er förr, söm to' ringa' frå' likister'a, när di s'ulle göra bösser. Likkisteringa' å gamla hästskosöm vällde di ihop å även likkiste-spik. Selverko'n hade di möe' på di däre gamle bössera. Munsekte ha' ja' hö't talas öm, men ja' vet inte, va' de' ä'.

Inbörtrade i kölven elle' i kölvlåda' va' de' di

söm hade ormskinn, flädermus, mänskeben å så'nt.

Blåsa i bössepipa' va' de' många, söm va' noga me'.

Att de' fanns di söm kunne förgöra bösser, trodde di allmänt, å även att avundsjuke kunne fördärva jakta.

Sköt en bom tre gånger i ra' me' bössa', så sa' di, att ho' va' skämd, å att ho' va' skämd, om ho' bara sköt sömner å inte dödade, de' hade di för se mä.

Ett sätt te å förgöra bösser va' å göra kors på väja' (vägarna), där di trodde, sköttera s'ulle gå, lika-så s'ulle di stöppa örenvax i bössepipa'.

De' va' en i Lunnen, söm hette Johannes. De' va' en redi' finsneckare å lantbrukare å hemma i lite' uttå varje. Så på en venterkväll va' de' nå'ra pöjka', söm roade sej på drängastöva me' å skjuta ut ljuset me' e' knallhattabössa (utan laddning, med endast knallhattens effekt). Johannes sa' te en uttå döm: 'Va' s'a du sätta

öpp mä me, att ja' s'a göra, så du inte rå' mä å släcka ljuset?' Johannes tok bössa först å tittade på henne å vände på henne å betraktade henne. Se'n geck de' inte å skjuta ut ljuset. Se han hade tatt ifrå' 'en ellen. Så to' han tebaks bössa å vände nå'ra slag på henne: 'fö'sök nu!' Ja, då sköt pojken igen, å nu tok de' ell i knallhatten.

De' va' en fanjonkare ute i Hölltöfta, en styv jägare. De' va' tjuvskötta' på hans märker, å dä velle han inte veta å, så han sa' te döm: 'Öm I inte läte' bli, så s'a ja' göra, så I inte rå mä å skjuta. Ja' s'a skämma bössera för er'. 'Skäm sköten i stället för bössa'', sa' frua (fanjunkarens)".

Genom minsta beröring ansågs en del personer kunna förgöra en bössa. "De' va' sköttera så rädda, när di möttes, att di s'ulle ta' i bössa'".

Blåsa i bösspipan har troligen haft någon förebyggande mening, likaså nyssnämnda ängsliga undvikande

av att någon annan vidrörde bössan. Att en bössa är värdelös, sedan man skjutit en skata med den, är åtminstone en allmänt känd föreställning här på orten, och Thurén säger, att det är inte bra att skjuta en katt med bössan heller. "Att di sköt på tröllhara", som di inte rådde mä å skjuta! känner meddelaren också till.

Att skytten själv kunde bli förtrollad, "skämd", var också en känd sak. "En fanjonkare, som hette Fåtej, geck ut på Svenshulta möse å satte öpp örraköja. Så va' där e' annan köja inte långt ifrå'. 'Ja, om du inte gå' hä'n, så skjute' ja' på de', sa' fanjonka'n. 'Ja, de' kan du fö'söka, men de' ä' inte säke't, de' brenne fösste gången', sa' den annre. Se, han vesste, att han kunne skämma skötten".

II. Trollkunniga skyttar.

Om socknens "rackare", Hjorten, har upptecknaren hört berättas, att han, när han önskade, kunde dra' vil-

lebrådet till sig, så att han i all bekvämlighet kunde stå på sin förstubro och skjuta ner det. Och om smeden Eckerberg berättas det, att när tjuvskyttar hemsökte hans ägor, kunde han stå stilla på en punkt och lyssna på skotten. När skjutandet upphörde, kunde han för sin omgivning uppvisa skyttarnas kulor och hagel, som han dragit till sig och samlat i sina händer.

III. Tydor, märken och spådom.

Om tjäderleken:

"När vattnet ä' söm mäst,
så spela' tuppen söm bäst".

Om jaktlyckan:

"Möter en kvinnfolk, när en s'a gå på jakt, så slå' de' fel. Här va' en ner' på Hybba, di kallte'n Jonta-Anners, han va' ute å jagade i närheten å Jorärp. Där va' e' stöva. När han kom i närheten uttå, där han s'ulle stå å passa, kom han imot e' käring, e' gammal,

han kände inte igen henne. När han vände se öm, va' ho' fö'svunnen. Men han feck inte skjuta nå't den möran. - Å möter en e' havande kvinna, då ä' de' redi't odugeli't, men annars ä' de' inte nå'n skellnad.

Feck en si katter, när en s'ulle ut, så va' de' inte bra, då brukade en spötta tre gånger. Å köm en eckorninge å sprang över vägen frammanföre, så va' de' inte heller bra för jaktlöcka'.

När en geck på jakt å inte vesste, varåt en s'ulle gå, så kastade en öpp mössa' i lufta. Däråt skärmen pekade, när ho' köm ner, däråt s'ulle en gå."

IV. Jakter.

"Jo, syndi't å jaga på sönda'n, de' ä' de' ju. De' va' en pöjk hemma, söm brukte jaga på sönda'n, men han feck allri' nå'nting. Men han märkte sna't, att på söckna da'a', så feck han skjuta. Heli' to'sda, då sa' di, att sola dansade. Då, söm annra helgda'a' va' de'

syndi't å jaga".

Vargar. "Ja, ja' tänker, ja' va' inte mer än en fyra, fem år. Vi bodde på ett törp ute i Svenarums socken, å min far han va' gången på dagsvarke. Å rätt söm dä va', sa' mor te öss ba'n: 'Köm hit, så s'a I få si en värj!' Han va' ute ve laggå'n, å ja: så' 'en, när han höppade över jassgå'n, å rumpa' va' så vi'er på 'en. Han va' söm en store' hunn. - Di sköt di siste i Byarums socken. Di bå'ade ihop granna' å satte ut värjga'n å sköt döm. Dä va' i mi' ba'ndom. - De' va' en öljenist i Hässlås, söm hette Lagerkvist, å en storjägare, söm hette Lindberg i Hultabroa (känd gevärssmed), di sköt ett lodjur där öppe i Hokamarka, men di hade hunna' te å drive. Si, Lindberg hade bra rävhunna'".

Älgjakter. "Ja' ha' vatt mä öm älgajakter många gånger, å själv ha' ja' skötet åtta. Roli'ast va' de' ve Romenås. Ja' feck öpp älgaspåret ute i ett kärraseke. Då geck ja'

öpp te Johannes å frågade, öm han velle gå mä. Vi satte möte ve en tvärsömsväg. Han s'ulle gå sö're svängen, å ja' s'ulle följa kärraråsera öppåt. När ja' köm öppimot dendärre tvassömsvägen, där vi s'ulle mötas, feck ja' höra, de' knäppte nö'et, å rätt söm de' va', feck ja' se två ben å hö'de nå't visslan'e läte. Då tänkte ja': 'Ä' allt Johannes här före nu'. Ja' så' bara bena, men di va' för grå': han hade svatta böxer. Rätt söm ja' sto', stampade han te, men då feck ja' se fyra ben, å då fö'sto' ja', att de' va' älgen. Ja' klämde te, höll på måfå mella' granegrena'. De' va' tur, ja' träffade hönnöm, så de' skar å röggbastet, så han köm inte öpp me' bakännen. De' va' den stösste, di ha skötet i Malm-bäcks socken. Köttet ätter 'en vägde 400 kilo. Johannes hade en så'ndära liten ryttarekarbin. Då sa' ja' te 'en: 'Ta' å ge 'en en smäll ve örat, så han dura' å, så s'a vi stecka'n! Han va' inte så precis säker skött, så han to' stö' mot e' tall, så han s'ulle träffa precis,

å då slapp han ner. Se'n stack ja' 'en. Karl Gustafsson (markägaren) kom hem på aftan. Han velle ha huvet me' ho'nakrona', men de' s'ulle vatt ett stöcke uttå halsen mä, men de' va' flått ätter örena. Men vi feck 200 kronor för hele älgen, de' ble' inte mer än femti öre kilot, å hu'a (huden) feck han på köpet. Ho'nakrona', den skänkte Gustafsson te en, söm hette Svensson på Viresjö, så ho' satt i Viresjö varanda, så länge han va' där."

Om intrång på andras jaktmarker berättar Thurén:

"Lindén, dä va' en bråkmakare, å vi grälade öm jaktmarker, men han va' hoggrädder, för han hade fått så möe' stryk förr, så han feck ge se".

Några storjägare i stil med Utasjögubben har Thurén inte hört talas om, men jämförd med det stora flertalet jägare har han ju själv ett vackert resultat. Förutom de egenhändigt nedlagda åtta älgarna har han skjutit ett tiotal grävlingar, sju eller åtta uttrar, femton mårdar.

4922

På rådjur, harar, rävar, skogs- och sjöfågel har han tappat räkningen. Även en del hökar har han plockat ner.

F. Neij

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.